

Uluslararası Af Örgütü Merkel-Samsom Planı Hakkında Neden Yanlıyor

29 Ocak 2016

28 Ocak 2016 tarihinde Hollanda İşçi Partisi Lideri Diedrik Samsom ilk olarak Hollanda gazetesi *de Volkskrant*'da¹ sonrasında da akşam yayınlanan televizyon programı *Nieuwsuur*'da² göç krizinin çözümüne dair bir öneri sundu.

Önerinin özünde her yıl yüz binlerce mültecinin Türkiye'den Avrupa Birliği ülkelerine doğrudan yerleştirilmesi ve buna paralel olarak Yunanistan'a geçen tüm göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderilmesi yer alıyor. Hukukî açıdan Samsom'un planı Türkiye'nin mülteciler için güvenli üçüncü ülke olarak kabulünü gerektiriyor çünkü Yunanistan'ın bu kişileri Türkiye'ye geri gönderebilmesi ve sığınma taleplerinin Türkiye'de değerlendirilmesi ancak bu şartla mümkün. Aslında Samsom, Eylül 2015'te ESI'nin sunduğu ve o tarihten beri sürekli geliştirerek güncellediği önerinin bir benzerini benimsemiş bulunuyor.³

Samsom'un bu çıkışına cevaben Uluslararası Af Örgütü'nün yayınladığı basın açıklaması oldukça sert.⁴ Örgüte göre, Samsom'un sunduğu, “ahlâkî açıdan iflas etmiş”, “insan hayatı üzerinden yürütülen bir takas pazarlığına eşdeğer” ve “Avrupa hukuku ve uluslararası hukuk kurallarına bariz aykırılıklar taşıyan” bir öneri. Açıklamada, “insanî bir kisveye sahip olmakla birlikte özünde kusurlu bu yaklaşıma kimsenin kanmaması” gerektiğine yapılan vurgu dikkat çekiyor.

Şimdiki durumun hem insanî bir felaket hem de insan hakları açısından bir felaket olduğu aşikâr. Avrupa'ya ulaşabilmek için her şeyi göze alan binlerce mülteci şişme botlara biniyorlar. Her hafta insanlar Ege Denizini geçmeye çalışırken ölüyorlar. Kurtulanları ise Güneydoğu Avrupa'da, kış mevsiminin zor şartlarında, çok yorucu bir yolculuk bekliyor.

¹ *Volkskrant*, [“Ik was in Izmir en zag: we hebben geen tijd meer”](#) (“İzmir'deydim ve gördüm: Artık zaman kalmadı”), 28 Ocak 2016.

² Program için: <http://nos.nl/uitzending/12343-uitzending.html>. Samsom ile Hollandaca yapılan söyleşi 9:20-25:00 arasında yer almaktadır. ESI Başkanı Gerald Knaus planı 11:25 itibarı ile İngilizce açıklamaktadır.

³ ESI'nin yeni politika önerisi: [Merkel Planı – Kontrolü yeniden sağlarken merhametli davranmak – Suriye kaynaklı mülteci krizine dair bir çözüm önerisi](#) (4 Ekim 2015) ve ESI'nin arka plan çalışması: Yunanistan için Üçüncü [Yunanistan için “güvenli üçünü ülke” olarak Türkiye](#) (17 Ekim 2015). ESI'nin konu ile ilgili diğer çalışmalar için: www.esiweb.org/multeciler.

⁴ Uluslararası Af Örgütü, [Hollanda'nın Türkiye ile mülteci takas planı ahlakî açıdan iflas etmiş bir yaklaşıma işaret etmektedir](#), 28 Ocak 2016.

Mülteci krizinin aynı zamanda Avrupa açısından bir siyasî felakete dönüşmesi de muhtemel. Avrupa’da mültecilere kollarını açanların sayısı çok. Alman Başbakanı Angela Merkel de merhametli tutumu nedeni ile hak edilmiş bir övgü alıyor. Ancak liberallik karşıtı siyasî güçler AB içinde yükselişte. Bunlar mülteci hukukunu ve sığınma kavramını toptan ortadan kaldırmaktan bahsediyorlar. Benimsenecek çözüm yoluna dair süren belirsizlik nedeni ile de, Yunanistan’ın kuzeyinden geçecek şekilde Balkanlar’da yeni bir demir perde inşası gibi tehlikeli ve başarısızlığa mahkûm teklifler gündeme geliyor. Bu teklifler doğrudan uluslararası sığınma sisteminin geleceğini tehdit ediyor. Şayet, aşırı uçlardan uzak, ana akım Avrupa liderleri hem mültecilere merhamet gösterilmesini hem de AB’nin dış sınırlarının etkin kontrol edilmesini sağlayacak bir çıkış yolu bulamazlarsa bu merhametli yaklaşıma siyasî destek kısa süre sonra buharlaşacak.

Samsom’un önerisi pratik ve insanî bir çözüme işaret ediyor. Hâlihazırda, mültecilerin Almanya’da korunma elde edebilmeleri, hayatlarını tehlikeye atma pahasına botlarla Ege’yi geçmelerine bağlı. Samsom, bu insanî felaketi sonlandırarak mültecilerin güvenli bir şekilde Avrupa’ya ulaşmalarını sağlanmayı amaçlıyor. Hedef bu tehlikelerle dolu yolculuğu gereksiz kılacak bir sistem oturtmak ve mültecilerin gündeminden Yunanistan güzergâhını düşürmek lâzım.

Uluslararası Af Örgütü’nün, Hollanda/ESI önerisine polemik bir üslûp ile saldırmaktan ziyâde, söz konu pratik çözümün uluslararası hukuka uygun bir şekilde nasıl hayata geçirilebileceği üzerine çalışması çok daha yapıcı olurdu. Bunun yerine Örgüt, öneriyi çok sayıda yanlış varsayımlarda bulunarak ve fiilî ve hukukî hatalar temelinde hareket ederek, derinlemesine bir analize girişmeden veya yakından incelemeyen, tümünden reddediyor. Şöyle ki:

- Uluslararası Af Örgütü “Yunanistan’a denizden geçmeye çalışırken yakalanan bütün sığınmacıların iade edileceğini” ve bu kişilerin Türkiye’ye geri kabulünün “hukuka aykırı geri itme olacağını” söylüyor. Bu doğru değil. Hukuka aykırı geri itmelerden bahsetmek art niyetli bir beyan. Mülteciler, Yunanistan tarafından uygulanacak tamamen kanunî bir prosedür sonrası, düzenli bir şekilde güvenli bir gemi yolculuğu ile geri gönderilecekler. Kimse “geri itilmeyecek” ve kimsenin hayatı tehlikeye atılmayacak.
- Mültecileri Türkiye’ye iade etmek hukuka aykırı *değil*. AB mevzuatı sığınmacıların üçüncü bir ülkeye geri gönderilmelerine bu kişiler söz konusu ülkede uluslararası koruma elde edebilecek olmaları halinde müsaade ediyor. Türkiye Suriyeli mültecilere geçici koruma sağlıyor. Ülkede 2013 yılında çıkarılan ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından” uluslararası koruma için önemli bir ilerleme” şeklinde değerlendirilen bir sığınma kanunu yürürlükte.⁵ Bu nedenle “hukuka aykırı” terimi son derece yanıltıcı. Bu kanun ile ilgili atılacak hâlâ pek çok adım var fakat gerekli kurumlar mevcut. AB, güvenli üçüncü ülke statüsünü alabilmesi için Türkiye’ye ivedilikle destek olmalı. Bu tümüyle erişilebilir bir hedef.
- Uluslararası Af Örgütü Yunanistan’da mültecilerin “sığınma başvuruları ile ilgili yasal sürecin tam anlamıyla işletilmeyeceği veya başvuru prosedürüne erişimin olmayacağı” iddiasında. Bu doğru değil. Yunanistan’da uygulanan AB mevzuatına göre mülteciler Yunanistan’da sığınma talebinde bulunabiliyor. Yetkililer bu talebi değerlendirmek ve

⁵ BMMYK Bilgilendirme Notları, [BMMKY Türkiye’nin yeni sığınma yasasını memnuniyetle karşılıyor](#), 12 Nisan 2013.

her bir başvuru ve başvuru sahibi için, münferiden, Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke olup olmadığını belirlemekle mükellef.⁶ Eğer Yunan makamları, bir başvuru özelinde Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke niteliğini taşıdığı kanaatine erişirlerse hem başvuruyu kabul edilemez ilan ederek sahibini bilgilendirecekler hem de bu kişiye, üçüncü ülke (Türkiye) yetkililerine hitaben yazılmış ve başvurunun esastan incelenmediğini açıklayan bir belge verecekler.⁷

Yunan kanunlarına göre, reddedilen başvurunun sahibi 15 gün⁸ içinde olumsuz karara karşı idare nezdinde itirazda bulunabiliyor. Bu kişi nihâî karara kadar Yunanistan'da kalabiliyor.⁹ Eğer itiraz mercii olumsuz kararı onaylarsa, müracaat sahibi bu kez mahkemeye müracaat edebiliyor. Ancak bu durumda, kararın uygulaması askıya alınmadığı için, başvuru sahibi ülkeyi terk etmek zorunda.¹⁰

Yukarıda yazılanların tümü hukuka uygun ve hiçbir "hukuka aykırı veya süreç ile ilişkili uluslararası yükümlülükler ters" değil.

- Uluslararası Af Örgütü önerinin "çaresiz insanların Ege denizinden geçmelerini durdurmayı" amaçladığı tespitinde haklı. Birçok insanın canına mâl olan ve ahlâksız insan kaçakçılarını zengin eden bu yeni Darwin sistemini yok ederek güvenli ve hukukî bir sığınma planı oluşturmayı arzuluyoruz. Türkiye'den doğrudan alınacak yüz binlerce mülteciyi Avrupa'da yeniden yerleştirmek işte böyle bir plan. Ege'de şu anda hukuk dışı işleyen geçiş yolunu kapatmak şart. Bunun da en insanî yolu geri kabul mekanizmasının işletilmesinden geçiyor.
- Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'yi Yunanistan yolunda tespit edilen göçmenleri ülkenin bir ucundan diğer ucuna transfer etmekle suçluyor. Burada anahtar nokta, Türkiye'nin söz konusu uygulamayı, mülteci akımını durdurma da acz içinde bulunan AB üyelerinin baskısı altında yaptığı gerçeği. Eğer Hollanda'nın önerisi kabul görürse bu uygulamaya gerek duyulmayacağı da ortada.

İnsan hakları ve uluslararası hukuk konularında hassasiyete sahip herkes açısından içinde bulunulan feci durum bir başlangıç noktası teşkil etmeli. Almanya gibi ülkeler için, Avrupa'yı berbat koşullar altında kat etmek zorunda bırakılan mültecileri almak ahlâken kabul edilebilir bir şey değil. Farkında olmadan Avrupa yeni bir Darwin sistemi kurgulamış bulunuyor. Bu sistemde çaresiz mülteci yığınları daha iyi koşullara kavuşmak için hayatlarını tehlikeye atmak zorunda kalıyor. Oysa ki bizler, şu anki sistemden daha iyisini yapabiliriz ve yapmaya mecburuz. Güvenli ve düzenli bir mekanizmayı hayata geçirmeli, halen yaşanmakta olan insanî felaketi sona erdirmeliyiz. Söz konusu mekanizmayı hükümetler, düşünce kuruluşları ile mülteci ve insan hakları konusunda faal STKlar, işbirliği içerisinde ve ivedilikle kurmalı.

Mültecilere desteğe yönelik siyasî bir mutabakat sağlama çabasını göz ardı etmenin Uluslararası Af Örgütü'ne de hiçbir yarar sağlamayacağı kesin. Örgüt'ün on yıllardır

⁶ 2005/85/EC sayılı AB Konseyi Yönergesi'nde yer alan hükümlere (L 326/13.12.2005) ve diğer bazı hükümlere uygun olarak yayınlanan, yabancılara ve vatansızlara mülteci statüsü verilmesi ya da ikincil korunma sağlanmasına dair tek prosedür uygulanması hakkındaki [113 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi](#), Yunanistan Resmî Gazetesi, Birinci Cilt, Sayı: 146, 14 Haziran 2013 Madde 20/2.

⁷ [113 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi](#), Madde 20/2.

⁸ [113 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi](#), Madde 25/1/b.

⁹ [113 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi](#), Madde 25/2.

¹⁰ Sığınma Bilgi Veritabanı (AIDA), [Yunanistan Ülke Raporu](#), güncelleme Nisan 2015, s. 37.

savunduğu iki değer, mültecilere merhamet ve uluslararası hukuka saygı değerleri, bugün Avrupa'da tehdit altında. AB devletlerini yönetenlerin mülteci krizini idare etmedeki başarısızlıkları hem Avrupa'daki aşırı sağa yarıyor hem de mültecilere yardıma karşı çeşitli halk kesimlerinde gözlemlenen muhalefeti arttırıyor. Merkel ve Samsom gibi birkaç güçlü lider kontrolü ele almak için gayret ediyor. Tam da bu sebeple, Uluslararası Af Örgütü, yapıcı önerileri elinin tersi ile itmek yerine desteklemeli.

EK

Uluslararası Af Örgütü'nün Basın Açıklaması¹¹

28 Ocak 2016

Hollanda'nın Türkiye ile mülteci takas planı ahlakî açıdan iflas etmiş bir yaklaşıma işaret etmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, Avrupa'ya mülteci akını ile mücadele için Avrupa Birliği dönem başkanı Hollanda tarafından ortaya atılan, sığınmacı ve mültecilerin Yunanistan'dan Türkiye'ye hukuka aykırı bir şekilde geri gönderilmesini öngören yeni planın özünde kusurlu olduğuna dair uyarıda bulundu.

Örgüt tarafından yapılan açıklamada, “Sığınma başvurusu ile ilgili yasal sürecin tam anlamıyla işletilmeyeceği veya başvuru prosedürüne erişimin olmayacağı bir ortamda, güvenli üçüncü ülke olarak ilan edilecek Türkiye'ye, Yunanistan'dan feribotlarla on binlerce kişiyi geri gönderme planları hem Avrupa hukukuna hem de uluslararası hukuka bariz aykırılıklar taşımaktadır” denildi.

Konuyla ilgili açıklama yapan Uluslararası Af Örgütü'nün Avrupa ve Orta Asya Direktörü John Dalhuisen, “İnsanî bir kisveye sahip olmakla birlikte özünde kusurlu bu öneriye kimse kanmamalıdır. Bu plan, tamamen siyasî menfaat temelinde şekillenmiştir ve umutsuz insan yığınlarının Ege'ye akmasını durdurmayı hedeflemektedir” dedi.

Dalhuisen sözlerine şöyle devam etti: “sınırları etkin bir şekilde kapatıp on binlerce insanı hukuka aykırı bir şekilde geri itmeye cevaz veren ve bu insanların sığınma prosedürlerine erişimini engelleyen bu yeniden yerleştirme önerisi ahlakî açıdan iflas etmiş bir yaklaşıma işaret etmektedir. Küresel mülteci krizine karşı Avrupa'nın cevabı uzun süredir tutarlılık göstermemektedir. Bu nedenle çözüm önerilerine, hem de acilen, ihtiyaç vardır. Fakat hukuka aykırı davranmanın ve süreç ile ilişkili uluslararası yükümlülükleri göz ardı etmenin bahanesi yoktur.”

Uluslararası hukuka göre, çatışma ve zulümden kaçan hassas durumdaki insanların korunmaya erişimi ve sığınma taleplerinin dikkate alınma hakları engellenmemelidir.

¹¹ <http://www.amnestyusa.org/news/press-releases/dutch-plan-for-eu-refugee-swap-with-turkey-is-morally-bankrupt>, 28 Ocak 2016.

Eğer plan, yaklaşan bahar itibarıyla uygulamaya girecek olursa, AB ülkeleri Türkiye'yi “üçüncü güvenli ülke” olarak nitelermeye başlayacak böylece Yunanistan'a deniz yoluyla ulaşmaya çalışırken durdurulan tüm sığınmacılar geri itilecektir. Uluslararası Af Örgütü bu eylemlerin uluslararası hukuka göre hukuka aykırı geri itme sayılacağı konusunda uyarılmaktadır.

Türkiye'nin geri itilenlerin kabul edilmesi karşılığında, hâlihazırda Türkiye tarafından ağırlanan sayıları 150,000 ile 250,000 arasında belirlenecek bir mülteci nüfusunu, çekirdek bir AB ülkeleri grubu gönüllü olarak yeniden yerleştirecektir.

Türkiye'deki mülteci ve sığınmacıların durumuyla ilgili ciddi endişeler vardır. Türkiye yaklaşık 2.5 milyon Suriyeli mültecinin yanı sıra Afganistan ile Irak da dahil olmak üzere birçok ülkelerden 250 bin mülteci ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli olmayanların sığınma başvuruları pratikte nadiren işleme alınmaktadır.

Ek olarak Uluslararası Af Örgütü, AB-Türkiye göç görüşmelerine paralel olarak Eylül 2015'den beri Türkiye yetkililerin -muhtemelen yüzlerce- mülteci ve sığınmacıyı kanuna aykırı bir şekilde yakaladığını belgelemiştir. Bu kişiler otobüslere bindirilmiş ve 1,000 kilometreden daha uzakta bulunan ve tecrit edilmiş alıkonma merkezlerine sevk edilmiş ve avukatları ve aileleriyle görüştürülmeden tutulmuşlardır. Bazılarının günlerce zincirlendiği, dövüldüğü ve kaçtıkları ülkelere zorla geri gönderildiği rapor edilmiştir.

Konuyla ilgili konuşan John Dalhuisen, “Türkiye mülteciler için güvenli bir ülke olarak nitelendirilemez. Türkiye kendi vatandaşlarının birçoğu açısından bile güvenli bir ülke değildir. Geçen aylarda bir kısım mülteci hukuka aykırı bir şekilde Irak ve Suriye'ye geri gönderilmiştir. Diğer bazı ülkelerden gelen mülteciler de başvuruların ele alınmasına kadar belirsizlik içinde yaşamaya devam etmektedirler” dedi.

Dalhuisen sözlerine şöyle devam etti: “Türkiye'den AB'ye büyük ölçekli yeniden mülteci yerleştirme planı iyi bir fikir, fakat, bunu sınırı düzensiz olarak geçenlerin derhal geri gönderilmesine bağlamak, insan hayatı üzerinden yürütülen bir takas pazarlığına eşdeğerdir.”

Geçtiğimiz yıllarda, Avrupa'ya giden yollardan birinin kapatılması, korunma arayan mültecileri kaçınılmaz bir şekilde, daha da tehlikeli olan başka bir yola yönlendirmiştir. Avrupa'ya güvenli ve hukuka uygun yollar ile ulaşmayı önermek mülteci sorununa dair tek sürdürülebilir çözümdür.

Planın tamamı henüz kamuoyu ile paylaşılmamışken, Hollandalı sosyal-demokrat lider Diederik Samsom, bugün ulusal çapta yayın yapan *de Volkskrant* gazetesine verdiği özel söyleşide planın bazı detaylarını açıklamıştır. Hollanda Avrupa Birliği dönem başkanlığını yürütmektedir ve önerisine diğer AB üye devletlerinden destek beklemektedir.